

Yıldız Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi

(2020) Cilt 04, Sayı 08, s. 147-161

Toplumsallaşma ve Kimlik Kazanma Bağlamında Ahilik Teşkilatının Sosyolojik Boyutu

Betül Ok Şehitoğlu^a

Özet

Toplumsallaşma ve kimlik edinme bir süreçtir. Her şeyin ilkece sosyolojik olması, insan hayatında yer edinen olay ve olgular üzerine yorum yapabilmeyi olanaklı kılmaktadır. Toplumsallaşma ve kimlik kazanma, bireye özgü bir kavramdır ve çeşitli değişkenler sayesinde gerçekleşebilir. Kimlik/kimlikleşme, arka planda tarihsel süreç ve gerçeklikleri barındırır. Bireyler; gündelik, siyasi, ekonomik, psiko-sosyal, dini, kültürel ilişkiler içerisinde karşılıklı etkileşim süreciyle birlikte toplumsallaşırlar. Sembolik etkileşimcilerin toplumsallaşma kavramını açıklarken dile getirdikleri toplumsal etkileşim ve bireyin önemi kavramı, modern dünyada karşılık bulduğu gibi geçmiş zamanlarda da kimlikleri şekillendiren bir gerçeklik olmuştur. 13. yüzyılda temelleri atılan Ahilik teşkilatı hem insana hem de topluma dair ayrıntılar taşır ve tarihi, toplumların sosyolojik boyutunu inceleyebilmek açısından kayda değer bilgiler içerir. Teşkilatlanma içerisindeki bireyin kimliklenmesi, toplumsallaşma süreçleri, cemiyet yapısı, dönemin şartlarını, yaşam tarzlarını yansıtması açısından Ahilik sosyolojik boyutları olan bir toplumsal yapılanma biçimidir. Ahilik teşkilatı, belirli özelliklere sahip olan, olması gereken ve belirli bir düşünce-inanç yapısına dahil olan kişilerden oluşmaktadır. Bu çalışmada; Ahilik teşkilatının sosyolojik boyutu göz önünde bulundurularak toplumsallaşma ve kimlik kazanma ilişkisi, Ahilik teşkilatı örneği üzerinden somut hale getirmeye çalışılacaktır.

Anahtar Kelimeler

Toplumsallaşma
Kimlik
Ahilik Teşkilatı
Sosyolojik Boyut

^a Doktora Öğrencisi, Selçuk Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Sosyoloji Bölümü, betul.ok55@gmail.com, ORCID: 0000-0003-4585-3819

Sociological Dimension of the Ahi Organization in the Context of Socialization and Identity Development

Abstract

Socialization and identity development are a process. The fact that everything is sociological in principle allows interpretation on the events and phenomena that gains a ground in human life. Socialization and identity development are individual-specific concepts and they can be realized through various variables. Identity/identification contains historical processes and realities in the background. Individuals socialize through a process of mutual interaction within daily, political, economic, psycho-social, religious and cultural relations. The concept of social interaction and importance of individual expressed by the symbolic interactionists when explaining the concept of socialization has found response in modern world and was a reality in the past that shaped identities. The Ahi organization, founded in the 13th century, bears both human and social details and contains remarkable information to enable study of history and sociological dimension of societies. Ahi organization is a social way of structuring with sociological dimensions as it reflects the identity development of individuals within the organization, socialization processes, community structure, conditions and life styles of its time period. Ahi organization consists of people with certain characteristics and with a certain structure of thought-belief. The present study attempts to objectify the relation between socialization and identity development over the example of Ahi organization by taking its sociological dimension into consideration.

Keywords

Socialization
Identity
Ahi Organization
Sociological Dimension

GİRİŞ

Toplumsallaşma, sosyalizasyon yahut sosyalleşme olarak ifade edilen kavram, bireyin topluma dahil olma süreçlerini ve aşamalarını içerisinde barındırmaktadır. Toplumsallaşma süreci, bireyin topluma katılması anlamına gelmektedir. Bu süreç içerisinde birey, toplum tarafından verili rollere ve statülere uygun olarak davranış kalıpları geliştirir. Toplumsallaşma sürecinde birey toplumun bir üyesi haline gelir; toplum içindeki bireyler arasında ortak düşünce, tutum ve davranışlar geliştirmesini sağlar (Şahin, 2019: 57). Toplumsal ve kültürel normları öğrenen, bunlara göre davranan bireyin kimlik gelişimi oluşmaya başlar. Böylelikle birey, toplumla tanışır ve onun bir parçası olur. Ahilik teşkilatının toplumsallaşma ve kimlik kazanma boyutunda, bir gruba dahil olmanın içerdiği normlar, kurallar, davranış kalıplarını, rolleri ve statülerini içeren bir ilişkisellik bulunmaktadır. Toplumsal yapı ve kurumlar içerisinde ele alabileceğimiz Ahilik teşkilatı, üyelerine teşkilat ve yapılanması içerisinde bir

kimlik kazandırmaktadır. Asli ve tali toplumsallaşmasını Ahilik teşkilatı çerçevesinde gerçekleştiren bireyler, toplumun parçası olurken süreç dahilinde aidiyetler geliştirirler. Bu çalışmada Ahilik teşkilatına mahsus özellikler ve ahilerin aidiyet pratikleri, tarihi argümanlardan da faydalanılarak sosyolojik boyutuyla incelenmeye çalışılmıştır. Çalışma, tarihi yapılanma olan Ahilik teşkilatını, grup, kolektif bilinç, rol, statü, pratikler, hiyerarşi, kimliğin gelişimi bağlamında Sosyoloji bilimi ile bir sentez halinde çözümlemeyi amaç edinmektedir.

TOPLUMSALLAŞMA VE KİMLİK KAZANMA SÜRECİ

Toplumsal yaşam insan ile anlamlı bir bütündür. İnsan doğduğu andan itibaren bir toplumsalın, dilin ve verili kültürün içinde bulunur ama toplumun üyesi olarak kabul görmez. O, sosyalliğe doğru bir yatkınlıkla doğmakta ve toplumun bir üyesi haline gelmektedir (Berger, Luckmann, 2008: 190). Süreç dahilinde varlığı gereği toplumun hem nesnesi hem de öznesi konumunda yer alan insanın sosyolojik açıdan önemli oluşu, toplumsala ait olma ve toplumsallaşma süreçleri ile ilgilidir. Çünkü diğer varlıklar da pek tabii şekilde bir ortama, belirli bir gruba dahil olarak doğarlar. İnsanı diğer canlılardan ayıran ise toplumsallığı inşa etmesidir. İnsanın bu özelliği çeşitli bilimlerin dikkatini çekmiştir. Antropologlar, psikologlar, sosyologlar, siyaset bilimciler insanın toplumsallığı ve toplumsallaşma üzerine kuramlar, kavramlar geliştirmişlerdir.

Sosyal bilimler kavram olarak toplumsallaşma/sosyalleşme/sosyalizasyonu kullanırlar. Türkçe'ye "sosyalleşme" ya da "toplumsallaşma" olarak tercüme edilen "socialization" kelimesi, sözlükte "bireyin kişilik kazanarak belli bir toplumsal çevreye hazırlanması, toplumla bütünleşmesi süreci" (Eren, 1998: 1484) olarak geçmektedir. Sosyalleşme, genel olarak, "muazzam ölçüde geniş bir davranış potansiyeli ile doğan bir bireyin, grup standartları tarafından kendisi için kabul edilebilir olan daha dar bir aralıkla sınırlandırılmış gerçek davranışları geliştirmeye yönlendirildiği süreç" olarak tanımlanır. Literatür, temel olarak bu tanımla gözden geçirilir ve belirli davranış sistemlerinin sosyalleşmesindeki değişkenler ve sosyalleşmedeki genel değişkenler olmak üzere iki bölüme ayrılır (Child, 1954).

Toplumsallaşma bir süreçtir. İnsan, bu süreç içerisinde bir diğeri ile anlam kazanır. Bu sebepten ne olursa olsun hayata dair öğrenmesi gereken şeyler vardır. Öğrenme, gerek doğal seyri içinde gerekse de çaba ile gerçekleşir. Toplumsallaşma olarak adlandıracağımız öğrenme süreci, bir nevi insan olabilme sürecidir. Toplumsallaşma, insanın toplumsal bir varlık haline gelerek toplumun üyesi olması ve kazandığı toplumsallığı hayatı boyunca sürdürmesi sürecidir. Toplumsallaşma benliğin toplumsal ve psikolojik olarak gelişmesi sürecidir (Akın, 2011: 40) İnsan için toplumda yaşamak, diğer insanlarla sürekli iletişim, etkileşim halinde olmak, kendini geliştirmek demektir. Dil, bu gerekliliğin ilk basamağıdır. Wittgeinsthein'in ünlü sözündeki gibi; dilimin sınırları, dünyanın sınırlarını imler (Wittgeinsthein, 2003: 131). Dil ile oluşturulan toplumsallaşma süreci, anlam dünyasını genişletmek ve başkaları ile paylaşmak demektir. Dil, insana başka kültürleri tanıma, onlarla iletişime geçme ve kendi kimliğini oluşturma imkanı sunar. İnsan bir kültürün içine doğduğu gibi bir dile de doğar. Zihni kalıpları, düşünme biçimi dille şekillenir. Kültürel örgütlenme, dil ve yazının üstüne oturur. Dil ve kültür birbirinden ayrılamazlar (Akarsu, 1998: 85). Kişi, her şeyden önce ait olduğu toplumun diliyle tanışır. Önce dilini öğrenir. Her toplumun, duyuş, düşünüş ve davranış özellikleri vardır. Bunun ifade yolu ise ancak dil ile mümkündür. Dil, bir ifade

vasıtası olmasının yanında bir kültür taşıyıcısıdır da (Ünalın, 2005: 153). Dil, değişim ve dönüşüm aracıdır. Toplumsal etkileşimi ve kültürün tarihsel sürekliliğini de sağlar. Dilin işlevleri tarihin içerisinde farklı biçimlerde oluşur. Örneğin Orta Çağ'ın sonlarına doğru Avrupa'da matbaanın yaygınlaşmasına bağlı olarak çeşitli alanlarda kullanılan elyazmalarının çoğaltılmasıyla dilin, özellikle de ana dilin bir kimlik ifadesine dönüştüğü görülmektedir. Matbu eserlerin yaygınlık kazanması da ülkelerin ana dillerinin giderek daha fazla kimlik tayin edici etken haline gelmesini sağlamıştır (Karakaş, 2015: 70). Dil, kültür ve kimlik oluşumunda etken role sahiptir. Bu rol, toplumu belirlemeye, iletişim kurmaya yarayan kültürden kaynaklıdır.

Toplumsallaşmadan bahsederken sosyolojide belirli kuramlardan yararlanılmaktadır. İnsanların toplumsal benlik gelişiminde hem toplumsal etkilerin hem de bireysel etkilerin önemine dikkat çeken Chicago Sosyoloji Okulundan sosyal psikolog George Herbert Mead, "sembolik etkileşim" teorisi ile toplumsallaşma bağlamında dile ve semboller yoluyla bireyler arasında kurulan diyalogun önemine dikkat çekmiştir (Akın, 2013: 36). Başkaları ile paylaşılan dünyada benzerlikler ve farklılıklar ortaya çıkar. Semboller değer kazanır. Bu benzerlikler ve farklılıklar kimlik oluşumunun ana temasını içerir. Toplumsallaşma ile kimlik üretilir. Üretilen kimlik merkezde bunlara odaklanır. Yani "ben, biz" yahut "sen, siz" (ötekiler) tanımlanır. Bu seçimi de beraberinde getirir. İnsanın toplumsallaşması bilinç ile gerçekleşir. Bilinç, seçebilmeyi gerekli kılar ve birey seçim yaparak kimlik edinir. Üstlenmiş olduğu kimliğin gerekliliklerini de yerine getiren-eylemde bulunan özne olarak, seçimleri kimliğinin belirlemede başat rol oynar.

Toplumsallaşma taraf olma anlamında sosyal olduğu kadar siyasi de bir yön taşır. Bu sebeple çoğu zaman "kimlikler siyaseti" yapılmaktadır. Toplumsallaşma ve kimlik edinme, taraf olmaktır. Kimliğin siyasileşmesi ve toplumsallaşma süreci, kurumlar aracılığıyla gerçekleşebilir. Toplumsallaşma sürecinde kimlik, "kabullenme" ve "reddetme" üzerine kurulur. Kabul ve reddi imkanı kılan şey ise eğitim ve öğretim, öğrenim ve yaşama, karşılıklı yeniden üretim sürecidir. Üretim süreci kişinin benliği aracılığıyla ve bunun yanında karşılaştığı dünyayı okuması, anlamlandırması üzerinden gelişir. Mead'ın teorisinde benlik, üç temel üzerine inşa edilir. Buna göre, kişinin bizatihi kendisi (I), başkalarına dönük yüzü (me) ve genelleştirilen ötekiler, benliğin ve dolayısıyla da kimliğin inşa edilmesinde rol oynar. Kimlik, toplumda yaşayan ötekilerin tutumlarının öğrenilmesi ile kazanılır ve ötekilerden kazanılanların yine kişi tarafından özgün bir şekilde sunumu olarak görülebilir (Stevenson, 2006: 277, Akt: Akın, 2013: 37). Kimlik bu çok yönlü okumada toplumsallaşma için çok önemli yer tutmaktadır. Öyle ki toplumsallaşma sürecinin iki aşamadan oluştuğu kabulü yaygındır. Birinci (asli) toplumsallaşma, ikinci (tali) toplumsallaşma. Bu iki toplumsallaşma türü, Peter Berger ve Thomas Luckmann'ın *The Social Construction of Reality (Gerçekliğin Toplumsal İnşası)* adlı kitabında geçmektedir. Toplum, gerçekten de objektif bir olgusalığa sahiptir. Ve yine toplum, gerçekten de subjektif anlamı ifade eden eylem vasıtasıyla inşa edilir (Berger ve Luckmann, 2008: 28). Asli toplumsallaşma, bireyin çocukluk döneminde başından geçen ve onu toplumun bir üyesi haline getiren ilk toplumsallaşmadır. Tali toplumsallaşma ise, zaten toplumsallaşmış olan bireyi kendi toplumunun nesnel dünyasındaki yeni kısımlara sokan herhangi bir sonraki süreçtir (Akın, 2013: 22-23). Burada kast edilen yeni kısımlar, kimlik kazanma ve rol üstlenmedir. Zijderveld: kimlik kazanmak için çevremizdeki toplum ve kültürü içselleştirmeliyiz (Zijderveld, 2007: 156) der. Toplumsallaşma yapı ve form bakımından sembolik bir etkileşim; rol alma, ilgi ve ihtiyaç bakımından da birey ile sosyal çevre arasında bir iletişim olayıdır (Akyüz, 1991: 212, Akt: Akın, 2013: 35). İnsan ve toplum

arasındaki etkileşim, kültürü doğurur. Toplum ve kültürün karşılıklı bağımlılığında üreten ve tüketen olarak rol alan birey ise bu iki süreci de yaşar. Toplumsallaşma aynı zamanda bir kültürlenme yolu da olduğu için kültüre bağımlı bir yanı vardır. Ortak kabuller, içinde var olunan kültüre ait şifreler taşır. Bu şifreler bireyin toplumsallaşmasının anahtarı ve anlam haritası üretebileceği yegane araçlardır. Kültürün macerası, toplumsallaşmanın aynı zamanda kimliğin de macerasıdır. Kültür değişken ve dinamik bir yapıya sahiptir. Durağanlık kültürü çöküntüye ve buhrana götürür. Berger ve Luckmann, Weber'den aldıkları 'meşrulaştırma' kavramı gibi G. H. Mead'in genelleştirilmiş öteki' kavramını da aynen kullanırlar. Mead'e göre; genelleştirilmiş öteki, "mevcut bir kolektivitinin üyeleri arasında egemen 'tutumlar topluluğu'dur." (Turner vd. 2010: 494) Birey içinde bulunduğu toplumun tutumları çerçevesinde hareket eder. Böylece diğerlerinin rolünü alabilir ve sosyalizasyona dâhil olurlar. Mead'e göre; "toplumdan bağımsız bireyler yoktur; toplum ve birey sıkıca iç içe geçmiştir (Yücedağ, 2014: 23).

KİMLİK VE KİMLİĞİN SOSYAL GERÇEKLIK DÜNYASINDA KAZANIMI

Kimlik, üzerine çok fazla tartışılan, yorum getirilen bir kavramdır. Geleneksel ve modern zamanlarda kimlik kavramına atfedilen özellikler farklılık göstermektedir. Temelde bir aidiyet sembolü olarak anlaşılan kimlik, daha özelinde çeşitli geçirgenlikleri içerisinde barındırır. Kimlik kazanmak, konum kazanma anlamına da gelmektedir. Tanımlama ve tanımlanma ihtiyacını karşılayan kimliğin, sosyal ve psikolojik boyutları vardır. İnsan psikolojik açıdan biriciktir, sosyolojik açıdan ise toplumsal özne konumundadır. Diğerleri ile anlamlıdır. Varlığının anlamını diğeri ile kazanan, toplum içerisinde yaşayan birey kendisine "ben kimim?" sorusunu sorar. Verdiği cevaplar onun kimlik boyutlarını ifade eder. Bu soru insan olmanın bir sonucu ve gereksinimidir. İnsan, geçmişi, kökeni, sosyal ve dini aidiyetleri, mesleki ve kişisel özellikleri ile de tanımlanır. Tanım, varlığı ifade etme yöntemidir. Bunun yanı sıra bir "biçime sokma" ve ait olanı "yansıtmadır". Kimlik tanımları kompleks olduğu kadar değişkenlik de göstermektedir. Sürekli olarak yeniden inşa edilirler. Farklı toplum tiplerinde farklı görevler ve işaretler üstlenirler. Kimliğin belirlenmesi ile kişi dünyada bir yer tutar. Ona göre bir iktidar ve yaşama alanı oluşturur. Görevlerini, rollerini ve statüsünü buna göre konumlandırır. Toplumsal normlara ve adetlere bu sayede uyar ya da uymaz. Kimlik, kişinin yahut bir sosyal grubun çeşitli mensubiyetlerini açıklayan, onun tanınmasını sağlayan ve dış gözlemlerle kavranabilen özellikleridir. Kimliği, özneyi en yakın diğerlerinden ayıran farklılıklar olarak ifade edebiliriz. Siyasi, dini, ailevi, mesleki, sosyal mensubiyetleri belirten kimlik, aynı zamanda ferdin rol ve statülerini yansıtır (Köseoğlu, 1998: 91). Bireyin toplum içerisindeki yerinin göstergesidir.

Kimlik temsil gücüne sahiptir. Birey kimliği sayesinde üretmiş, hazır bulduğu ve paylaşmış olduğu ortak semboller vasıtasıyla aynı çevrenin temsil argümanlarını içselleştirir, kullanır, oluşturur, değiştirir ve dönüştürür. Kimlik, bireyin kendisini tanımlamasının ve toplumsal konumunun ifadesidir. Toplumsallaşma yoluyla kazanılmaktadır. Toplumsallaşma, başından itibaren kimlik inşa eden bir süreç olarak gelişmektedir. Bireyde toplumsallaşma yoluyla kimliğin inşa edilmesi, hem aidiyet üretme hem de ötekileştirilen karşı kimlikler yoluyla gerçekleşmektedir (Akın, 2001: 94). Bireyin hayatındaki anlamlı ötekiler, onun öznel gerçekliğinin idâmesini sağlayan temel fâillerdir. Daha az anlamlı ötekiler ise bir nevi koro işlevi görürler (Berger ve Luckmann, 2008: 218). Daha evvel de anlatmaya çalıştığımız kimlik, makro anlamda iki perspektif ile ele alınabilir: insanın toplum içindeki

toplumsal kimliği ve daha özelinde içinde bulunduğu bireysel kimliği. Modern ve postmodern tartışmalar, birey öznenin dünya evrenindeki konumuna göre kimliğini bu açılardan ele almaktadırlar. Kimliğin sosyal gerçeklik dünyasında temsil edilişi, bireyin toplumsalın içindeki aktifliği ile ifade edilir. Aktif olan, eylemde bulunan birey, toplumu harekete geçirir. Gerçeklik oluşturarak bunu devam ettirir, dönüştürür. Geleneksel ve modern zamanlarda kimlik farklı açılardan ele alınmaktadır. Geleneksel zaman olarak adlandırılan, sanayileşme öncesi dönem ve 19. yüzyıl öncesinde Smith, kimlik belirleyicisi olarak; cinsiyet, mekan ya da ülke/toprak ve sosyo-ekonomik özellikli sosyal sınıflar olmak üzere üç sınıfa ayırmaktadır (Akt: Karakaş, 2015: 98). Fakat Karakaş (2015: 100) bunun eksik olduğunu söylemekte ve bu özellikler arasına dil ve inancı da koymaktadır.

Cinsiyet, kimliğe ait pratikler alanıdır. Cinsiyete göre, birey farklılaşan rol ve statüler üstlenmektedir. Sosyolojide cinsiyet konusu daha çok kadınlar/kadın kimlikler üzerinden incelenir. Cinsel kimlik hayatın her noktasında işlevseldir ve kimlik açısından tanımlayıcı bir rol üstlenir. Bu toplumdan topluma değişen bir cinsiyet algısını da beraberinde getirir. Örneğin; avcı- toplayıcı toplumlardaki, geleneksel dönemlerdeki kadın ile modern zamanlarda hayata karışan kadın arasında farklılıklar vardır. Benzerlikler olduğu kadar farklılıkları da içerisinde barındıran “kadın kimliği” diğer kimlikler gibi sosyo-ekonomik, dini, sosyal, psikolojik, siyasal yönden değerlendirilebilir. Modern dönemlerde ortaya çıkan feminizm hareketi, kadın kimliğinin siyasallaşma sürecine işaret etmektedir. Sivil kadınlar, Cumhuriyetin kuruluş döneminde rol alan aktörler olarak sosyal hayat arenasına çıkarlar. Mekan ya da ülke/toprak ise kimlik ifadesinin başka bir argümanıdır. Ulus öncesi ve modern dönemlerde mekan, değişmeyen bir temsil gücüne sahiptir. İnsan, yurdu ile vardır. Konar-göçer/ göçebe-yerleşik olsa dahi her zaman belirli bir toprak parçası üzerinde yaşar. Bu toprak parçası kişiye belirli koşullar sağlar. Hayatın olağan dengesi içerisinde yerleşiklik yahut göçebelik kültürü ortaya çıkar. Kültür ve kimliğin birbiri ile bağlantılıdır. Yerleşik yahut göçebe olarak isimlendirilen toplumlara ait olan kişi kimliği bu argümanlar üzerinden şekillenir. İbn Haldun (1990-1991), Mukaddime’sinde bunu hadari(lik) ve bedevi(lik) üzerinden ele almıştır. Umran ilmini bu süreç üzerinden şekillendirmiştir. Oluşan kimlikler aynı zamanda cemaat ve cemiyeti de meydana getirir. Kolektif ve ulusal bilinç bu sayede oluşur. Mekân, ülke kişinin kimliğini belirlemektedir.

Diğer ölçütler ise ekonomik, kültürel ve toplumsal sınıf bağlamında ele alınmaktadır. Sınıf, sosyolojik bağlamda düşünüldüğünde Marx’a kadar uzanan bir açıklama gerektirmektedir. Sosyolojik manada sınıf; aynı özellikleri taşıyanları ifade eder. Bu Hindistan’daki kast sisteminden, Osmanlı Teşkilat yapısına kadar örnek verilebilecek genişlikte bir kavramdır. Sınıf aynı zamanda grupla da ilişki olarak düşünülebilir. Şartları, gereklilikleri, kuralları vardır. Aidiyet ve isimlendirme, semboller, kimlik oluşturma aynı sınıflar içerisindeki “ben” buna karşılık farklı sınıflara karşı oluşturulan “öteki” üzerinden yürür. Kimlik oluşumunda temel odak noktası olarak ele aldığımız benzerlikler ve farklılıklar konusu, görüldüğü gibi burada da ortaya çıkmaktadır. Dil, insanlığın varoluşundan beri iletişimi sağlayan en güçlü araçtır. Dil teorisyenleri, sosyologlar, linguistik dilin dünyadaki yerinden hareketle çeşitli açılardan açıklama yapmaya çalışmışlardır. Dil olmadan iletişim, etkileşim, ortak yaşam alanı, sosyal gerçeklik dünyası kurulamaz. Yapıp etmeler, ayırıp birleştirmeler dil sayesinde olur. Dil, edebiyat ve kültür ile sıkı bir ilişki içindedir. İnsanlar duygu ve düşüncelerini edebi metinler sayesinde aktarırlar. Bunlar gerek yazılı gerekse sözlü eserlerdir. Ulus-öncesi olarak adlandırılan dönemde dil, kimlik ifade araçlarından en önemlisi konumundaydı. Dini, edebi metinler insanların hayatlarında önemli rol oynarlar. Din, inanç

da bir kimlik ifade etme aracıdır. Dinler, gayrişahsi olmanın yanında ampirik olanın daha üstündeki bir gerçekliğe ve seyrek olsa bile özelleşmiş kurumların nişanlarına atıflar yaparak, belli sembolik kodları, değer sistemlerini, inançlarını ve ritüellerini ortaklaşa paylaştıklarını düşünenleri tek bir inananlar topluluğuna katma eğiliminde olmuşlardır (Banton, 1966: 71-72, Akt: Karakaş, 2015: 100-101). Din, insana bağlılık ve inanma duygusunu beraberinde getirir. Bu duygular özünde kimlik oluşumunun aşamalarını içerir. İnsan, mensup olduğu dine, dini yapılanmaya, cemaate yahut cemiyete bir aidiyet taşır. Bu taşıdığı aidiyet kimi zaman siyasi iken kimi zaman da dini temellidir. Dini aidiyete bağlı olarak kimlik üretilirken tıpkı diğer değişkenlerdeki gibi biz ve ötekiler meydana çıkar. Benim dinimden olan ve olmayan. Müslüman, gayrimüslim gibi. Daima biri "içte" iken diğeri "dışta"dır. Dini kimlikler daha keskin, daha bağlayıcı ve daha katı olabilirler. Aynı din içerisindeki mezhepler de bir çeşit kimlik edinmedir. Orada da bir biz ve öteki bilinci vardır. Din, hayatın her alanında bireylerin gündelik yaşamından içsel dünyalarına kadar uzanan bir sahayı kapsamaktadır. Gelenekler, ritüeller, içinde bulunduğumuz toplum dini kimliklerin edinilmesinde ve korunmasında büyük bir rol oynar. Ulus öncesi olarak adlandırılan dönemde daha çok hayat pratikleri ve küçük yapıların gündelik ilişkileri, insanın akıl yürütmelerini etkilediği görülmektedir. Geleneksel yapılarda dışarıya karşı kapanma, çekingenlik olduğu için, içeride bir kimlik üretimi gerçekleşir. Bu saydığımız değişkenler şüphesiz ki geleneksel kimlik üretiminin can damarıdır. Elbette ki modern zamanlarda da bu bahis söz konusudur. Çünkü, insan her yerde insandır. Ulus öncesi yahut modern dönem oluşu insanın yalnızca hayat arenasındaki sahalarını genişletip, daraltması açısından farklılık arz edebilir.

Modern dönem kimlikleri olarak adlandıracağımız, ulusal kimlik ve etnik kimlik üzerinde de çeşitli tartışmalar yaşanmıştır. Ulusal kimlik de toprak, aidiyet, vatan, dil, ilişkiler, güç üzerine kurulmuştur. Modern olana işaret eder. İnsanın genel ihtiyaçları onun dünyaya tutunmasını ve dünyada yer edinmesini gerekli kılmıştır. Ulusal kimlik konusunda en dikkat çekici kavram aidiyettir. Ulusal kimlik, bir öz farkındalık biçimi olduğu kadar, ötekinin farkında olma biçimidir de. Bu kimliği paylaşanları ve yardımlarına koşma konusunda özel bir sorumluluk taşıyan kimseleri tanımlar. Ayrıca ulusal kimlik öteki olanları ve yeri geldiğinde zarar verme konusunda özel bir sorumluluk taşıyan kimseleri de tanımlar (Poole, 1993: 129, Akt: Karataş, 2015: 104). Ulusal kimlik bilinci bununla beraber bir ortaklık havuzu oluşturur. Bu ortaklık havuzu daha çok siyasi erk tarafından desteklenir ve beslenir. Ulusal kimlik, ulusal ülke toprakları içerisinde doğar. Tönnies'in cemaat ve cemiyet kavramları tam da bu başlık altında incelenmelidir. Tönnies Gemeinschaft/Gessellschaft kavram çiftini cemaat/topluluk olarak adlandırarak sosyolojiye yeni bir bakış açısı getirmiştir. Gemeinschaft terimi genellikle "topluluk/cemaat" olarak çevrilir. Terim, geçmişin uyum ve istikrar çağının romantik anılarını çağırıştır. Fakat Tönnies, terimi daha özel anlamda büyük ölçüde kişisel, yakın ve sürekli insan ilişkilerini anlatmakta kullanmıştır: Bu ilişkiler içindeki bireyler, tıpkı ailede olduğu gibi tamamen değilse de büyük ölçüde gerçek dostlar grubuna veya sıkıca birbirine bağlı bir gruba katılmaktadırlar. Tönnies, bu kuramını geleneksel köy topluluklarıyla ilişkilendirmeye çalışır. Herkes birbirini tanır ve kan bağıyla veya evlilikle birbirine bağlıdır (Ok, 2014: 10). Gessellschaft terimi, genellikle "toplum" veya "birlik" olarak çevrilir. Tönnies bu terimi, gemeinschaft'la karşıtlık içindeki her şeyi, özellikle modern kent hayatının görünüşte kişisellikten uzak, yapay ve geçici ilişkilerini anlatmak için kullanmıştır (Slattery, 2011: 59-60). Bahsedilen toplum ve topluluk kavramı, ulusal ve yerellikten bağımsız değildir. Ulusal kimlik geçmiş ve bugünü bir araya getirir bundan yeni bir ortaklık bilinci üretir. Kamu kültürü, mitler, destanlar, savaşlar, ekonomik gelişme basamakları, kutsallar, inançlar ulusal

kimliğin oluşturucularıdır. Ulus, özdeşlik demektir. Sadece aynı olanların değil farklı olanların da ortaklığa katılması süreci ile ortaya çıkar.

Ulus kimlik kadar önemli olan bir diğer konu da etnik kimliktir. Daha çok ayrımcılığa vurgu yapar gözüken etnik kelimesi, kimlik kazanım süreçlerinde sosyolojik açıdan incelenmelidir. Etnik kimlik, ulus kimlik gibi moderne değil tam tersi geleneksele vurgu yapar. Burada etnik topluluklardan bahsedilmelidir. Etniklik, daha çok cemaat ve cemaatin ortak çıkar ve duygularına ait bir kavramdır. Ulusal kimliğin zayıfladığı yerlerde etnik kimlik kendisini daha çok güçlendirmektedir. Kimlik oluşumunda dile getirdiğimiz değişkenler aynı şekilde etnik kimlik için de geçerlidir. Etnik kimlik, etnisite ile ilgili olarak ele alındığında ırk tartışmalarına kadar gidebilmektedir. Bu da onu hem siyasi hem de kültürel bir tartışma nesnesi haline sokmaktadır. Köseoğlu (1998), bu kategorilere ek olarak, kişisel ve öznel kimliklerden bahseder. Kişisel kimlik duygusunun şu özellikleri sayılmıştır: 1. Zamansal bir boyutu vardır. Benlik şuurunu da içeren kimlik duygusu bir geçmişi olmak ve bir gelecek hakkında fikirleri olmayı ve günü değerlendirmeyi kapsar. 2. Bir birlik ve tutarlılık duygusunu içerir; zaman içinde, hep aynı kişi olduğu fikri ve süreklilik duygusu verir. 3. Kişisel kimlik, çok çeşitli açılardan mensubiyetlerle oluşan kimliklerin bileşkesinde, dinamik bir bütündür. 4. Kişisel kimlik, ben ve başkası ayrımından itibaren, özerkliği, kendini ortaya koymayı içerir. 5. Birey, kendinin farkına vardıkça, özerkleştikçe, biriciklik, kendi kendine benzeme duygusu gelişir. 6. Eylem ve eser verdikçe, kişisel kimlik pekişir, belirginleşir. 7. Kişisel kimlik bir değer olarak yerleşir. Kendine saygı, değerli bulma duygusu tatmin olur (Köseoğlu, 1998: 102). Kişisel kimlik, etnik kimliğin de alt kategorisi olarak ele alınabilir. Kimlik kavramının sosyal gerçeklik düzleminde tartışılması için bu kavramların içinin doldurulması gerekmektedir. Kimlik devlet yapılanmaları ve bireylerin karşılıklı ilişkilerine bağlı olarak bu şekilde toplumsal bir düzleme oturur.

AHİLİK TEŞKİLATI VE KİMLİK ÜRETİMİ

Ahilik, sosyolojik açıdan ele alınması gereken toplumsal yapı özelliklerine sahip bir teşkilatlanma biçimidir. Toplumsal yapılar ve kurumlar hem yaygın olduğu tarihi zaman, mekan hakkında hem de toplumsal yapı analizinde bizlere yardımcı olmaktadır. Ahilik konusu günümüz dünyasında genellikle tarih alanında olmak üzere birçok bilim dalının dikkatini çekmektedir. Bu konuda sempozyumlar, kongreler düzenlenmekte ve Ahilik haftası kutlamaları yapılmaktadır. Ahilik teşkilatı, 13. yüzyılda Anadolu'da, sosyal, kültürel, siyasi ve ticari şartların etkisi ile Ahi Evran rehberliğinde kurulmuştur. Ahi Evran, ahilik anlayışı ve bu anlayışın ilişkili olduğu fütüvvet anlayışının Anadolu'da yayılmasını sağlamıştır (Yüksel ve Göksel, 2020: 795). 'Ahi' kelimesi görünüşte Arapça kardeş anlamına gelen 'Ah' kelimesinin mütekellim 'ya' sı ile kullanılışından ibarettir. Anadolu'da bu kelime Farsça çoğul eki ile çoğul kılınarak 'Ahiyan' (Ahiler) şeklinde kullanılmıştır (Bayram, 1991:3). Eryiğit'e göre Ahilik, 13.yüzyıl başlarında dini vasfı önde gelen ancak zamanla iktisadi-ticari özellikleri ağır basan, Osmanlı devletinin her tarafında bütün şehir ve kasabalarda hatta köylerde organize olmuş, her türlü esnaf ve sanatkâr bünyesinde toplamış bir birlik niteliği taşır (Eryiğit, 1989:2).

13. yüzyılın en büyük seyyahlarından İbn Battuta ve 17. yüzyılın önde gelen seyyahlarından Evliya Çelebi (seyahatnamesinin İstanbul bölümünde Ahilerin yaşayışları, meslek ahlâkı, muhtariyete yakın yetkileri, törenleri gibi konularda detaylı bilgiler vermekte zaman zaman da Ahi Evran'ın kişiliği ve soyuna ilişkin açıklamalarda bulunmaktadır) (Tökel,

2005: 885). Ahilik ile ilgili enteresan bilgileri seyahatnamesinde bizlere sunmuşlardır. İbn Battuta'nın seyahatnamesinde Ahilik kavramı ve Ahi teşkilatının işleyiş tarzı açık bir şekilde ele alınarak önemli bir boşluğu doldurmuştur. Seyahatnamesi Er-Rihle olarak da adlandırılır. Er-Rihle'de ticaret kültürüyle ilgili olarak ahî birliklerine temas edilmiş, bunların Kırım'dan Konya'ya, Alanya'dan Sivas'a uzanan siyasî ve ticarî etkinliğine dair ayrıntılı bilgiler verilmiştir. Ona göre Ahîlik Mısır'daki fütüvvet sistemine benzemektedir. Bu düzenin bir benzeri de İsfahan'da mevcuttur. Ahî kelimesinin Arapça "ah"tan geldiğini ve "ahî" tarzında okunması gerektiğini savunanlar İbn Battûta'yı şahit göstermişlerse de eserde buna dair hiçbir işaret yoktur. İbn Battûta, söz konusu kelimeyi Arapça "ahî"ye anlam bakımından değil şekil açısından benzeterek izaha çalışmıştır (DİB, 2014: 17). İbni Battuta ise Ahiliği şöyle tanımlar: Ahıyye, kelimesinin tekili, ahı'dır. Birinci şahıs, Arapça "ah" [=kardeş] kelimesini kendiyile ilgili kılarırsa [kardeşim anlamında] ortaya çıkan kalıp [ahı], konumuz olan kelimenin tekil kalıbıdır (Battuta, 2004: 403-404). Ahi kelimesi Arapça kökenlidir. Buna göre "Ahi" kelimesi Ahıyye'nin tekili olan "ah" kelimesine birinci tekil "ya"sı ilave olunarak "ahi" şeklinde teleffuz olunmuş halidir (Şeker, 1993: 71-72). Bu fikre göre ahî'nin sözlük manası "kardeşim" demektir. Bu iddianın güçlü yanı, Ahiliğin ilk olarak Araplarda Fütüvvet Teşkilatı adıyla çıkması, dolayısıyla Ahilik ile ilgili terimlerin Arapça olması gereğidir.

Fransız Türkolog J. Deny ve Fuat Köprülü, Türkçe kökenli ve "eli açık, cömert, yiğit" anlamlarına gelen "akı" kelimesinin zamanla değişerek "Ahi" şekline geldiğini ileri sürmektedirler. Divân-ı Lügâti't-Türk'te de "Ahi" kelimesinin eli açık, cömert anlamına gelen "akı" kelimesinden türediği kaydedilmektedir (Gülerman ve Taşekli, 1993:2). Fakat Divanu Lügâti't-Türk'te Akı: eli açık, koçak, selek, cömert, yiğit, delikanlı gibi manalar ifade eden Akı kelimesiyle düşünüldüğünde "Ahi Baba" tabiri daha mantıklı görüldüğüne dair Mikail Bayram şöyle bir açıklama yapmaktadır:

Fütüvvet, İslam dünyasında kahramanlık, yiğitlik ve cömertlik mefkuresinin adıdır. Şövalyelik nasıl Orta Çağ Batı dünyasına ait mahsus bir ülkü ise, Fütüvvet de Orta Çağ İslam dünyasına ait bir ülküdür. Nasıl ki Araplar İslam'dan önce kültürlerinde mevcut olan Fütüvvet anlayışını İslami değerlerle geliştirip devam etmişler, nasıl ki Farslar "cevanmerdi" anlayışını aynı şekilde İslam süzgecinden geçirmişler, Türkler de kendi " Akıllık" ülküsünü İslami ahlak ve değerlerle geliştirerek devam ettirmişlerdir. Arap kültüründe ideal kahraman, sehavet ve şecaat timsali olan Fütüvvet erinin adı "Feta", İran kültüründe "Cevanmer", Türk kültüründe "Akı"dır. Türk Akılığı, İslamiyetle Arap Fütüvvet şiarından etkilenmiştir. Akılar birbirine karşı kardeşçe tutumundan dolayı Akı kelimesi yerini Ahi kelimesine bırakmış ve Abbasi Devleti'nin sonra ermesiyle Fütüvvet yerini Ahiliğe bırakmıştır (Bayram, 1991: 130-132). Ahi birlikleri ve fütüvvet teşkilatı arasında fark vardır. Ahi birlikleri aynı zamanda "Fütüvvet birlikleri", genç ahilere "feta", ahi teşkilatına giriş şartları ile uyulması gereken kaideleri ve törenleri kapsayan ahi yönetmeliği niteliğindeki kaidelere "fütüvvetname" denilmektedir. Ahiliğin ahlaki ve terbiyevi prensiplerini, daha önce tasavvuf ehlinin geliştirip formüleştirdiği fütüvvetnamelerden aldığı da şüphesizdir (Çağatay, 1974:3). Ancak bu benzerlikler ile ahiliğin fütüvvetçiliğin birebir kopyası olduğu söylenemez. Ahilikten önceki fütüvvetnamelerde nitelikleri anlatılan fütüvvetçilik, ahilikten önce ortaya çıkmış bir kuruluştur. Ancak fütüvvetçilik, daha kişisel erdemlere ve askeri niteliklere önem verdiği halde, ahi birlikleri bugünkü anlamda tam bir sivil toplum kuruluşudur. Mümkün olduğu kadar askeri faaliyetlerden uzak kalmış, ancak orduya lojistik destek sağlamışlardır. Ahi birliklerinde toplumculuk bireyciliğin önündedir (Ekinci, 2011: 62). Bu ve bunun gibi çeşitli

gerekçelerle fütüvvetçilik ve ahilik birbirinden ayrılmaktadır. Ahi birliklerinde “can ve mal beraberliği” ilkesi güdülmüştür.

Ahilikteki “Cömert” anlamına gelen Türkçe kökenli bir kelime olan “Ahi” terimi Fityan örgütünü nitelemek üzere kullanılırdı. Fityan birlikleri, Anadolu kasabalarının zanaatkar sınıfını temsil eden evlenmemiş gençlerin oluşturduğu birliklerdi. Amaçları, kent çevresinde bir dayanışma ve karşılıklı yardım sistemi meydana getirmek olan sosyal bir oluşumdur. Fityanın davranış kuralları ve kabul törenleri, fütüvve denilen standartlar ve değerler bütünü üzerine kurulmuştur. Her iki kelime de Arapça’da aynı kökten gelmekte ve asalet, dürüstlük, sadakat ve cesaret vasıflarının eşine rastlanmayan ifadesi olan ideal Müslüman “gençlik” (fata) kavramını ifade etmektedir (Dunn, 2004:162).

Fityan birlikleri olarak da adlandırılan Ahi teşkilatlanmasının kendine has ritüelleri, normları ve değerleri vardır. Moğol işgalinden Osmanlı İmparatorluğu’nun yükselişine kadar uzanan siyasi kargaşa ve bölünme devrinde, fityanlar kentsel birlik ve savunmayı korumaya yardım etmek gibi sivil bir işlevi yerine getiriyorlardı. Her birliğin genellikle beyaz bir takke ve özel şalvardan oluşan kendine has kıyafeti vardı (sembolik bir anlam barındırır ve kimliğe işaret eder) ve üyeler, eğlenme, yemek ve sohbet için düzenli olarak Ahilerinin evinde ya da zaviyesinde toplanırlardı. Yani üyelerini, genç işçi ve zanaatkârlardan toplayan bu birlikler mesleki çizgiler üzerinde örgütlenmişlerdi. Yine de o çağda faaliyet gösteren meslek loncalarından farklıydılar. Toplantı ve kabul törenleri, namaz ve dini görenekleri içine katmıştı. Bu, ortak çıkar ve sivil idealizm gibi seküler bağları takviye eden dini bir boyuttu (Dunn, 2004: 162-163). Meslek birlikleri arasında Âşıkpaşazâde’nin gâziyân-ı Rûm, ahîyân-ı Rûm, abdalân-ı Rûm ile birlikte zikrettiği dinî cemaat ve sosyal zümrelerden bâciyân-ı Rûm’da yer almaktadır Bâciyân-ı Rûm’un kadınlardan meydana gelen bir teşkilâttir (TDV, İslam Ansiklopedisi: 1991). Ahiler ve Bacı birlikleri toplumsal bir kurum gibi de işlev görmekteydiler. İhtiyaçları sağlar, halkın ve devletin güvenliğinde büyük rol oynarlardı. Türk- İslam toplumunun önemli teşkilatlanması oluşturan ahiler kimi zaman da yönetimde rol sahibi olmuşlardır. İbn Battuta Seyahatnamesinde ahilerin kurumsal özellikleri şu şekilde anlatılır:

Bu ülke törelerinden biri de, bir şehirde hükümdar bulunmadığı takdirde ahilerin hükümeti yönetmeleridir. Ahi, kudreti ölçüsünde geleni gideni ağırlar, giydirir, altına binek çeker, davranışları, buyrukları, inişleri ile aynı bir hükümdarı andırır (Parmaksızoğlu, 1971: 25). Osmanlı teşkilat sistemindeki yapıya benzer nitelik taşıyan Ahilik teşkilatlanması, diğer ülkelerdeki gibi işlemekteyse de İbn Battuta’nın işaret ettiğine göre aralarında organik bir bağ bulunmamaktadır. Ahilik teşkilatının toplumsal hayatı düzenleyici birtakım rolleri vardır: Anadolu’da iktisadi gelişmenin önünü açmışlardır, İslamlaşma ve Türkleşmeyi sağlamışlardır, vakıflar aracılığıyla insanların ihtiyaçlarını karşılamışlardır, demircilik, marangozluk gibi zanaat gerektiren işler için usta çırak ilişkisi ile üretime katkı sunmuşlardır. 16. yüzyıla kadar Ahilerin örgüt yapısında en üst yetkili Ahi babadır. Gedik sistemi olarak adlandırılan sermaye emek ilişkisinde usta çırak Yiğitbaşına bağlıdır. 16. yüzyılda ise Osmanlı Devleti’nin merkezi otoritesinin ön plana çıkmasıyla birlikte hiyerarşinin en üstüne Kadı çıkmıştır. 16 yüzyıl ile 19. yüzyıl arasındaki son dönemde ise kademeli olarak gedik sisteminin sona ermiştir (Tireli, 2001: 161). 16. Yüzyıl sonrasında ise; Kadı, Ahi baba-Kethuda, Yiğitbaşı, Usta-Kalfa-Çırak olarak hiyerarşi değişmiştir (Eryiğit, 1989: 15).

İslam ve Türk kimliğinin oluşmasında önemli bir rol oynayan, kimlik ve kültür üretimi de Ahi birlikleri aracılığı ile oluşmuştur. Göçebe yaşayan halkların yerleşik düzene geçmesine

katkıda bulunmuşlardır. Fütüvvet-namelere yansıyan kurallar incelendiğinde Ahiliğin nasıl bir insan tipi hedeflediği ortaya çıkar. Fütüvvet namelere göre ahiler, her şeyden önce cömert, ağır başlı, dürüst, vefalı, mütevazi olmak zorundaydılar. Hırsızlık, yalan, gıybet, hilekarlık ve alkol gibi kötü alışkanlıklardan men edilmişlerdir. Ekonomik, ticari, askeri ve siyasi alanda olduğu kadar dini ve ahlaki yapının korunmasında da büyük rol oynamışlardır (Demirci, 2011: 124-129). Eğitime büyük önem verirlerdi. Ahi zaviyeleri de bu görevi üstlenirlerdi. Şehir, kasaba, köylerde veya yollar üzerinde kurulmuş olup, içinde belli bir tarikat mensubu şeyh ve dervişlerinin bulunduğu bunların dini ayin ve ibadetlerini yaptıkları aynı zamanda birer hayır kurumu olarak yolcu ve misafirlerin ücretsiz olarak ağırlanıp ihtiyaçlarının giderildiği kurumlardır. (Demirci, 2011: 129).

İbn Battuta Seyahatnamesinde, Ahi denen kişinin “sanatının ve zanaatının erbabını toplayan ve işi olmayan genç bekârları da bir araya getiren adam” olduğunu söyler. Ahilere geniş yer vererek onların, günlük yaşayışlarını, ahi zaviyelerini ve misafirliklerini, dini hayatlarını, giyim-kuşamlarını, ahlaki özelliklerini anlatır. Antalya’daki ahileri anlatırken, fityân denilen ahi gençlerinden birinin Şeyh Şihâbeddîn Hamevî’nin yanına gelerek onunla Türkçe konuştuğunu, o zaman Türkçeyi henüz anlayamadığını söyler. Gelen adamın kıyafetlerinden düşkün biri olduğunu düşünen İbn Battuta, bu yoksul adamın onu yemeğe davet ettiğini duyunca şaşırır. Şeyh, bu adamın ahi yiğitlerinin önderi olduğu, kendisinin derici tayfasının ustalarından cömertliğiyle tanınmış biri olduğunu söylemiştir (Battuta, 2004: 276). Ahi gençlerinin Türkçe konuşması ve kendine has kıyafet tarzının olması onun bir kimlik sahibi olduğunu gösterir. Dil ve semboller üzerinden kimlik tespiti yapılabilmektedir. İbn Battuta anlatımına devam eder. Ahilerin misafir ağırlayışını şu şekilde anlatır:

“Akşam namazını kıldıktan sonra bu adam tekrar yanımıza geldi. Beraber gittik, muhteşem bir zaviyeyle karşılaştık! Burası Anadolu’nun en güzel halı ve kilimleriyle döşenmiş, Irak camından mamul sayısız avizeyle aydınlanmış pırıl pırıl bir mekândır. Oturma salonunda beş tane “beysûs” vardır. Beysûs bakırdan yapılmış üç ayaklı bir şamdan türüdür. Bu şamdanın baş tarafına yine bakırdan yapılma cam gibi parlak ve ince bir kandil yeri açılmıştır. Ortasında fitilin çıkması için bir boru bulunuyor. Bu tüpçük, süzölmüş saf içyağıyla doludur. Yanı başında yine yağ dolu bakır kaplar bulunmaktadır. Fitili düzeltmek için bir de makas var. Meclisin tam ortasında misafirlere ayrılmış bir peyke bulunmaktadır. Oraya geldiğimizde bize çeşit çeşit yemek, meyve ve tatlı sundular. Sonra türkü söylemeye, raksetmeye başladılar. Bunların güzel davranışları ve ikramı hayretimizi bir kat daha artırmıştı. Saatler sonra gecenin bitiminde onları tekkelerinde bırakıp ayrıldık” (Battuta, 2004: 275-276-277).

Aynı şekilde Ladik’te (bugünkü adı ile Denizli) buna benzer bir olay yaşamıştır. Ladik’te de çarşıdan geçerken dükkânlardan çıkan bazı insanların hayvanlarını çevirerek dizginlerine sarıldıklarını, aniden başka bir grup çıkıp onları durdurup, çekişmeye başladığını söyler. Aralarındaki münakaşa uzayınca bazıları hançerlerini çekip ötekilere saldırmaya kalkışmıştır. İbn Battuta o vakit Türkçe’ye tam hakim olamadığından konuşulanları anlayamamakta imiş. Bu adamların yol kesen eşkıya Cermiyânlılar olduğu kuşkusuyla kaygılanmış. Biraz zaman sonra Arapça bilen, haca gitmiş bir adam yanlarına gelmiş ve onlara: bu adamların yiğit ahılar olduğunu, ilk karşılaştıklarının Ahı Sinân’ın adamları, sonradan onları durduranlar ise Ahı Tûmân’ın gençleri olduğunu söylemiştir.” Her iki taraf da kendi yanlarında konuk olmasını istiyor, bu yüzden çekişiyorlarmış. İbn Battuta bu olaya şaşırmış, yapılan kur’a sonucunda Ahı Sinan’ın tekkesine konuk olmuşlardır (Battuta, 2004: 279-280). Ahiler, zanaat erbabı oldukları

için yaptıkları işlerle alakalı lakaplar da almaktaydılar. Örneğin, İbn Battuta'nın Sivas'ta karşılaştığı ahinin adı "Bıçakçı" dır. İbn Battuta, Ahıların özelliklerini anlattıktan sonra onların hoşgörü ve misafirperverliğine, misafire nasıl hizmet ettiklerine değinmiştir. Anadolu halkının daima sıcakkanlı olduğunu ve misafire karşı iyi tutumlar sergilediğini diğer şehirlerde de anlatmıştır (İbn Battuta, 2015: 285-286).

Bu anlatılardan yola çıkarak, Ahiliğin en başta bir örgütlenme ve sosyal kurum olduğunu söylenebilir. Kimlik kazanma boyutunda kendine has ritüelleri olan Ahilik teşkilatı, içerisinde bulunanları isimlendirerek onları vasıf sahibi yapar. Fütüvvetname ile uyulması gereken kuralları belirler. Kimlik oluşumunda toplumun bir parçası olarak yaşayan birey, bu gibi çeşitli kurumlarca kimlik üretir ve devam ettirir. Kıyafetlerinden, yaşama kültürlerine, inançlarından geleneklerine, misafirperverliklerinden, askeri görevlerine kadar belirli bir misyon sahibi olan Ahiler, Ahilik teşkilatının oluşturduğu bir kimliğe sahiptirler. Semboller ve pratikler üzerinden kendini gerçekleştiren ahiler, toplum ile anlamlı olmakta, toplumsallaşma ile varlıklarını devam ettirmektedirler. Ahiler, aidiyete sahip, ortak bilinç taşıyan, dil ve din anlamında güçlü birliktelikler oluşturan, yardımlaşma üzerine kurulmuş esnaf teşkilatıdır. Zanaatlar sınıf olarak nitelendirildikleri esnada direk kimlik ile ilintili bir konuma sahip olurlar. Sosyal bir oluşumdur ve kendinden olanlara uymaları gereken kuralları koyarlar. Bu demek oluyor ki, değişen ve dönüşen, insan ile anlamlı bir yapılanmadır. Ahilik aynı zamanda ahlakilikle de alakalıdır. Ahlakiliğin insanın toplumsallaşması ile bağlantısı vardır. Çünkü toplumsallaşma, kabul görmeyi, ahlaki yeterliliğe sahip olmayı gerektirir. Kişinin toplumsallaşabilmesi bireyin toplumsal, psikolojik olarak yeterli olması demektir. Bunun dışında siyasi boyutu ile de ele alınabilecek olan Ahilik teşkilatı Türkleşme ve İslamlaşma politikasına en önemli desteği vermiş ve kimlik kazanımının elle tutulur örneklerini oluşturmuşlardır.

SONUÇ

Kimlik üretimi çeşitli kurumlar tarafından gerçekleştirilebilen bir süreçtir. Devletler, yönetimler birer kimlik üreticisi konumundadırlar. Toplumsal yapılanmalar, kurumlar kimlik üretim sahalarıdır. Toplumsallaşmanın insanı daima sardığı dünyada, bundan kaçınmak olanaksızdır. Toplumsallaşma bağlamında kimlik kazanan birey, kendi gerçekliğini ortaya koymuş olur. Ahilik teşkilatı bu ortaya koyma sürecinde bir örnek teşkil eder. Kimlik kabullenme, reddetme, içte yahut dışta olmayı ifade ettiği için yapılanma, kurum, teşkilat bunlara işaret etmek için kullanılacak argümanlardandır. Ahilik teşkilatı, içerisinde detaylar barındırır. Teşkilat yapısı içinde bulunan Ahiler, isimlendirilerek, görev yetki ve sorumlulukları tanımlanarak kimlik inşasına başlanır. Kimliği elde etmenin kuralları Fütüvvetnamelerde yazılıdır. Kimliğin elde edilmesi için gerekli şartlar sağlandıktan sonra, kişi Ahi olarak kabul görür. Ahi olanların kabul ettiği şartlar onu diğerlerinden ayırır. Ayrılma da birleşme de kimlik temsili için gerekli bir faktördür. Ayrılma aynı zaman da birleşmeyi de sağlar. Yani Ahi diğer Ahiler ile ortak zemin, adet ve kuralları etrafında birleşir. Kolektif bilinç oluşur. Ben ve ötekini yaratımı bu sayede gerçekleşir. Ahiler bu kimliğe sahip olduktan sonra, kendiliklerini ispat ve devamlılık için özellikler geliştirirler. Takkelerinden kıyafetlerine, yeme tarzlarından evliliklerine kadar her şey, her sembol onlara farklılık ve benzerlik üzerine hizmet eder. İbn Battuta'nın seyahatnamesinden yaptığımız alıntılarda da gördüğümüz üzere Ahilik, bilinç taşımayı ve bu bilince hizmet etmeyi gerekli kılar. Toplumsalın içerisinde kendine yer edinen Ahi, kimliğinin gerektirdiği rolleri oynar. Ahiler,

üretmiş olan kimliğin bir parçası olur ve zamanla ona aidiyet hissederler. Bunu yalıtılmış biçimde değil, kendisi ile benzer olan diğer ahiler içerisinde gerçekleştirir. Siyasi, sosyal, ekonomik, dini ve eğitimle ilgili olarak çok yönlü bir okumaya tabii tutulduğunda, Ahilik teşkilatı tam bir kimlik edinme yeri olarak adlandırılabilir. Toplumun hem gerisinde destekleyici görevi gören hem de içinde erimeden varlığını devam ettiren bir yapı olarak içerisinde bulunanları özel kılmıştır. Ahi teşkilatının öncelikli hedefi başta gençler olmak üzere zanaat erbabını kendi teşkilatı altında toplayarak ve zaviyelere bağlayarak onları manevi, ahlaki, dini ve sosyal yönden olgunlaştırmak ve ahlaklı bir toplum oluşturmaktır. Ahiler kurdukları bu teşkilat sayesinde sosyo-ekonomik bakımdan eğitilmiş, iş sahibi, üretken, güçlü bir orta sınıf oluşumuna öncülük etmişlerdir. Bu eğitilmiş ve nitelikli orta sınıfın öncülüğünde dini-ahlaki değerler bakımından mükemmel “erdemli bir toplum” oluşturmaya çalışmışlardır (Demirci, 2011: 136).

Tali sosyalizasyon, “kurumsal ya da kurum-temelli ‘alt-dünyalar’ın içselleştirilmesidir. Dolayısıyla bunun kapsamı ve karakteri, işbölümü ve buna eşlik eden sosyal bilgi dağılımı tarafından belirlenir (Berger ve Luckmann, 2008: 202). Ahilik teşkilatı içerisinde tali toplumsallaşma kavramının oluşu, her defasında yeniden üretim ve karşılıklı ilişkilerin anlam üretme yetisi bizlere sosyolojik boyutu ile görülmesi gereken bir konu olduğunu tekrar tekrar göstermektedir. Çalışmamızın ana odağını oluşturan sosyolojik muhayyile, kavramların (toplumsallaşma ve kimlik gibi) disiplinler arası kullanımı sağlamak ve sosyolojik boyutun hangi sahalara kadar temas ettiğini göstermek açısından yol gösterici özellikler barındırmaktadır. Toplumsallaşma ve kimlik kazanma başlığı genel bir örüntü sağlamaktadır. Ahilik teşkilatı ise bu genel örüntü içerisinde muhayyile geliştirme açısından bizlere imkân sağlayan bir konu olarak ele alınmıştır. Her kurum, kuruluş, olgu, toplum, topluluk kendi içerisinde semboller, kurallar, adetler, kabul ve retler, gruplaşmalar, sınıflar oluşturur. Ahilik teşkilatı belirli bir gruptan, kolektif bilinçten, sembol ve simgelerden oluşur. Bu özel oluşum toplumun genelinde bilinen, toplumu etkileyen ve şekillendiren bir nitelik kazandığı zaman sosyolojinin konusu olur. Bireyden, bireyin toplumsallaşmasından hareketle, toplumsal bir konu ele alınmıştır. Görüldüğü üzere kimlikler bu tarz kurumsal yapılanmalar sayesinde kazanılmaktadır. Ahilik teşkilatı toplumsallaşma ve kimlik kazanma bağlamında önemli bir yapıdır.

KAYNAKÇA

- Akarsu, B. (1998). *Dil-kültür bağlantısı*. İstanbul: İnkılap Yayınları.
- Akın, M. H. (2011). *Toplumsallaşma sözlüğü*. Konya: Çizgi Kitabevi.
- Akın, M. H. (2013). *Siyasallığın toplumsal inşası*. Konya: Çizgi Kitabevi.
- Bayram, M. (1991). *Ahi Evran ve Ahi teşkilatının kuruluşu*. Konya: Çizgi Kitabevi.
- Berger, P & Luckmann, T. (2008). *Gerçekliğin sosyal inşası bir bilgi sosyolojisi incelemesi*. Çev: Vefa Saygın Öğütle, İstanbul: Paradigma Yayınları.
- Child, I. L. (1954). *Socialization*. Erişim adresi: <https://psycnet.apa.org/record/1955-03817-001>
- Çağatay, N. (1974). *Bir Türk kurumu olarak Ahilik*. Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları.

- Demirci, M. (2011). Selçuklu Anadolu'sunda bir insanîyet mektebi: Ahilik. *Mehmet Altay Köymen Armağanı, Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Yayınları*, (5), ss. 121-126.
- DİB, (2014). *Ahîlik ansiklopedisi*. Cilt II. Ankara: Atalay Matbaacılık.
- Dunn, R. E. (2004). *İbn Battuta'nın dünyası*, Çev: Yeşim Sezdirmez. 14. Baskı, İstanbul: Klasik Yayınları.
- Ekinci, Y. (2011). *Ahîlik*. Ankara: Sistem Ofset Yayıncılık.
- Eren, H. (1998). *Türkçe sözlük*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Basım Evi.
- Eryiğit, S. (1989). *Ahi birliklerinde yönetim ve işletme fonksiyonlarının temel yapısı*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yay.
- Gülberman, A., & Taştekil, S. (1993). *Ahi teşkilatının Türk toplumunun sosyal ve ekonomik yapısı üzerindeki etkileri*. Ankara: Kültür Bakanlığı.
- İbn Battuta. (2004). *İbn Battûta seyahatnamesi*. Çev: A. Sait Aykut. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- İbn Battuta. (2015). *İbn Battûta seyahatnamesi*. Çev: A. Sait Aykut. 4. Baskı, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- İbn Haldun (1990-1991). *Mukaddime I, II, III*. Çev: Zakir Kadiri Ugan. İstanbul: MEB Yayınları.
- Karakaş, M. (2015). *Modernlik küreselleşme ve türkiye'nin kimlikler evreni*. İstanbul: Küre Yayınları.
- Köprülü, O. F. (1991). Bacıyan-ı Rum, *TDV İslam Ansiklopedisi*, <https://islamansiklopedisi.org.tr/baciyan-i-rum>. Erişim tarihi 25.12.2020
- Köseoğlu, N. (1998). *Türk kimliği ve Türk dünyası*. İstanbul:Ötüken Yayınları.
- Ok, B. (2014). Sosyolojik bir imgelem olarak ağıt. *III. Türkiye Lisansüstü Çalışmalar Kongresi*. C.1, ss: 67-78. Sakarya.
- Parmaksızoğlu, İ. (1971). *İbn Battûta seyahatnamesinden seçmeler*. İstanbul: MEB Yayınları.
- Slattery, M. (2011). *Sosyolojide temel fikirler*. İstanbul: Sentez Yayınları.
- Şahin, M. (2019). Toplumsal yapı ve toplumsallaşma: eğitim sosyolojisi. (Editör: Mehmet Akif Sözer). Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık, ss. 55-77.
- Şeker, M. (1993). *İbn-i Battuta'ya göre anadolu'nun sosyal, kültürel ve iktisadi hayatı ile Ahilik*. Ankara: Kültür Bakanlığı.
- Tireli, M. (2011). *Evliya Çelebi'nin seyahatnamesinde ahiler ve ahilik*. TYB, 1/(2), SS.157-175.

- Tökel, D. A. (2005). İbni Battuta seyahatnamesi ve Evliya Çelebi seyahatnâmesi'nin İstanbul bölümüne göre Ahiler ve Ahilik. *Ahi Evran-ı Velî ve Ahilik Araştırmaları Sempozyumu (1)*, ss. 885-897.
- Turner, J. H. ve Diğ. (2010). *Sosyolojik teorinin oluşumu*. Çev. Ümit Tatlıcan, İstanbul: Sentez Yayınları.
- Ünalın, Ş. (2005), *Dil ve kültür*. Ankara: Nobel Yayınları.
- Wittgenstein, L. (2003). *Tractatus*. Çev: Oruç Aruoba. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Yücedağ, İ. (2014). Bir sentez girişimi olarak gerçekliğin sosyal inşâsı/the Social Construction of Reality as an Attempt to Synthesize. *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*. 17(2).
- Yüksel, A. N., & Göksel, A. (2020). Bölgesel kümelenme örneği olarak Ahilik teşkilatı. *Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*. 6(3), 794-812.
- Zijderveld, A. C. (2007). *Sahnelik toplum: Sosyolojinin yeniden tanımlanması*. Çev: Kadir Canatan, İstanbul: Pınar Yayınları.